

Alumni Nova II.

Alumni Nova II.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2019

Olvasószerkesztők

Alexandrov Anna, Görföl Balázs, Karácsonyi Krisztina,
Kiss Georgina, Kovács István, Radnai Dániel Szabolcs,
Rétfalvi P. Zsófia, Simor Kamilla

A kiadvány a *Nemzeti Tehetség Program*
támogatásával jött létre
NTP-SZKOLL – 18-0050

Szerkesztő
Fenyő Dániel

Borítóterv: Simor Kamilla

Borítófotó: Kömüves Dániel

Kiadó: Kerényi Károly Szakkollégium, Pécs
Felelős kiadó: Kerényi Károly Szakkollégium vezetőtanára

Nyomdai előkészítés és kivitelezés
Virágmandula Kft.

ISSN: 2630-905X

© A szerzők, 2019
© A szerkesztők, 2019

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Tóth Orsolya: Előszó	7
Jankovits László: Szabadulóművészet – Jacobus Piso és a költészet istensége	11
Kiss Gergely: Ubaldus, egy pápai legátus a 12. század derekán	25
Szatmári Áron: A költő vízbefúlása – Régi magyar kísérlet a plurális szövegfogalom radikalizására	45
Pálfy Eszter: „Az én hátam volt a lépcső!” – Jókai Mór <i>A murányi hölgye</i> és a 17. századi irodalmi hagyomány felhasználása	71
Bozsoki Petra: „A magyar feminizmus uttörője”? – Kánya Emília a kulturális emlékezetben	91
Branczeiz Anna: Rradnotae (sic!) verseinek receptiójáról – Gondolatok Radnóti Miklós <i>Eaton Darr strófái</i> című ciklusának margójára	121
Mohácsi Balázs: „lettem a dac, mi az égre dörömböl” – Észrevételek Kassák Lajos korai költészetéről	139
Balassa Zsófia: „A narratológiák majdnem annyi professzort foglalkoztatnak, mint James Joyce” – Töredék néhány posztklasszikus narratológiáról	163
András Csaba: Az emancipáció öröme	189

Előszó

Alumni Nova II.

Amikor 1994 júniusában beadtam a jelentkezésemet a Pécsi (akkor még Janus Pannonius nevét viselő) Tudományegyetem nemrégiben alakult Kerényi Károly Szakkollégiumába, az két lehetőséget kínált jövődő tagjainak. Egyrészt biztos lakhatást, a bölcsészkarhoz közelebb fekvő (ennyiben tehát komfortosabb) egyetemi kollégiumban, másrészt: jó társaságot. Bevallom őszintén, kezdetben az első lehetőség tűnt kecsegtetőbbnek. S úgy emlékszem, az első együtt töltött szeptemberi napon némi gyanakvással figyeltük egymást. Hogyan lesz ebből „jó társaság”? Ugyan miben is tudna segíteni egy filozófus, egy történész, egy nyelvész a 19. századi magyar irodalomtörténet megszállott olvasójának, vagy éppen fordítva? Ahogy azonban teltek a hónapok, egyre jobban megismertük egymást. Összefutottunk a konyhában, éjszakáztunk a tanulóban, tudtuk, hogy kit lehet hajnali kettőkor felkelteni, ha számunkra érthetetlen okokból „elszállt” egy szöveg a közösen használt, egyetlen számítógépről. Az éppen aktuális kutatásainkról szóló előadásainkon mindig jelen volt az adott szaktudomány elismert képviselője, de egyszer csak azt vettük észre, hogy legkézenfekvőbb problémákra, a számunkra evidenciának tűnő állítások bővebb kifejtésére éppen a szakkollégiumi társaink hívták fel a figyelmet. Ahogy a legizgalmasabb olvasmányokat is ők felejtették a tanulóban, s azokba egyszerűen muszáj volt belenézni, olykor a szigorlati felkészülés kárára. Ahogy Hume mondaná: hamarosan kedvünk telt abban, hogy tanulhatunk és kicserélhetjük eszméinket. E mindennapi tapasztalat nem csupán ahhoz járult

hozzá, hogy sokan közülünk jóval érzékenyebbek lettek az interdiszciplináris megközelítésmód iránt, hanem ahhoz is, hogy Shafetsburyt idézve „megéreztek a szövetkezés vonzerejét és báját”. Idővel az is világossá vált, hogy e szövetkezés nem csupán a szakkollégiumi évekre korlátozódott. Az Alumni Nova eddig megjelent kötetét lapozgatva talán nem csupán én jutok arra a következtetésre, hogy a társalkodás folytatható. Az e kötetben szereplő szerzők a Kerényi különböző időszakában voltak diákok és/vagy tanárok, mégis elmondható, hogy mindegyikük írását jellemzi a szakkollégiumból ismerős nyitottság és kíváncsiság.

A kötetben olvashatunk irodalomtörténeti/elméleti tanulmányt. Balassa Zsófia például a posztklasszikus narratológia lehetőségeiről ír, Branczeiz Anna a Radnóti-versek recepciójáról, a Szakkollégium alapítója és tanára, Jankovits László, Jacobus Pisoról és költészet istenségéről értekezik. Pálfy Eszter Széchy Mária történetének Jókai-féle variánsát értelmezi, Mohácsi Balázs pedig Kassák korai, úgynevezett epigonköltészetét. Bozsóki Petra társadalomtörténeti tanulságokkal szolgáló elemzést tesz közzé a 19. századi magyar „női emancipáció” kérdéseiről, a történész Kiss Gergely Ubaldusról, a 12. századi pápai legátusról ír, Szatmári Áron tanulmánya a plurális szövegfogalom radikalizálásáról szól. A Szakkollégium jelenlegi tanára, András Csaba, filmelméleti problémákat vizsgáló írást közöl az „emancipáció örömeiről”. A tanulmány „személyes előszavában” a következőket írja: „A Kerényi nélkül minden bizonyosan nem keltette volna fel a figyelmemet az a »kollektív öröm«, amely – ahogy amellet a későbbiekben érvelni fogok – Vertov filmjét alapjaiban meghatározza.... A szakkollégiumban töltött éveim során számos olyan élményben volt részem, amelyek fogékonnyá tettek a közösségiség örömeire. Ezek egyike volt egy emlékezetes körtánc a 17. Vajdasági Magyar Tudományos Di-

ákköri Konferencia zárórendezvényén. Ezt az esszét természetesen minden jelenlegi és valaha volt kerényisnek ajánlom, de különösen azoknak, akik ennek a körtáncnak részesei voltak, és akiknek azt köszönhetem, hogy én is részese lehettem.” E szavakkal ajánlom én is a kötetet minden jelenlegi, valaha volt és eljövendő kerényisnek, és minden érdeklődő olvasónak. Én magam úgy jártam vele, mint annak idején a kollégiumi tanulóban felejtett könyvekkel: muszáj volt őket elolvasni. Bármilyen kárára és magam örömére.

Tóth Orsolya
Pécs, 2019. 06. 13.

Ubaldus, egy pápai legátus a 12. század derekán¹

A Magyar Királyság történetének második évszázada sokkalta mozgalmasabbnak bizonyult a megelőző korszaknál, amelyet elsősorban a reformpápaság által megfogalmazott célkitűzések (az Egyház feletti világi befolyás megszüntetése, a szimónia felszámolása és a papi nőtlenség bevezetése) határoztak meg, de természetesen ezek mellett megjelentek a dinasztikus konfliktusok, az egyházi kormányzat és bíraskodás kérdései a pápai-magyar kapcsolatokban.² Az egyházfőt – aki természetesen nem lehetett egyszerre több helyen is személyesen jelen – ebben az időszakban jellemzően teljhatalmú megbízással rendelkező, a pápa *alter egójaként* eljáró kiküldöttek, ún. pápai legátusok képviselték, akik legtöbbször az egyházkormányzat

¹ A szerző a PTE BTK TTI Közép- és Koraiújkori Történeti Tanszék habilitált egyetemi docense, az NKFIH NN 109690 „Pápai megbízottak a 11–13. századi Magyarországon – Online adatbázis” (2014–2016), az NKFIH NN 124763 „Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon (1294–1378) – Online adatbázis (2017–2021) kutatási projektek vezetője, az MTA-DE „Lendület” – Magyarország a középkori Európában kutatási program munkatársa. A jelen tanulmány e projektek keretében és támogatásával valósult meg.

² Részletes áttekintést ad: SZOVÁK Kornél, „Pápai-magyar kapcsolatok a 12. században”, in *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának ezer éve*, szerk. ZOMBORI István, (Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 1996) 21–46. A 12. századi források új, mérvadó kiadása: *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről*, szerk. MAKK Ferenc – THOROCZKAY Gábor, Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 22, (Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2006); *Írott források az 1116–1205 közötti magyar történelemről*, szerk. THOROCZKAY Gábor, Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 28, (Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2018). Az egyes pápai megbízottak prozopográfiai adattára: <http://delegatonline.pte.hu/>, hozzáférés: 2019. 04. 24. Újabbán ld. *Varietas delectat. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században*, szerk. Kiss Gergely, (Pécs: PTE, 2019 – sajtó alatt) „A pápaság és Magyarország kapcsolattrendszere a 11–14. században – áttekintés” c. fejezet.

legmagasabb szintjét jelentő bíborosi testület tagjai közül kerültek ki.³

A 12. századi pápai megbízottak esetében vissza-visszatérő nehézség a kérdéses személy pontos azonosítása, egyházi pályafutásának rekonstruálása is csak így lehetséges, ami azonban fontos feltétele annak, hogy megértsük egy-egy kiküldetés hátterét, célját és következményeit. Ezek hiányában ugyanis nehéz képet alkotni a pápaság és egy adott terület kapcsolatrendszerének alakulásáról.

Egyikük kapcsolata Magyarországgal épp csak epizódyszerű, mégis egy fontos folyamat, a magyar királyok főkegyúri joga kialakulásának egyik állomása. A történet rövid összefoglalása a következő. Az 1136-ban ismét magyar fennhatóság alá került Dalmácia egyik legfontosabb egyházi központjában, Spalatóban (ma Split, Horvátország) érsekválasztásra került sor. S noha a magyar uralmat megteremtő, de egyúttal a helyi önkormányzatiságot is elismerő Kálmán király (1095–1116) biztosította a város számára a főpap szabad megválasztásának jogát, mégis elfogadták a II. Béla (1131–1141) udvarában gyakran megforduló Gaudiust.⁴ Hivatalba lépése azonban nem várt akadályba ütközött azáltal, hogy felszentelését Felicián esztergomi érsektől kérte, és ezzel magára vonta a Szentszék rosszallását. II. Ince 1138-ban végül hosszas szemrehányások mellett hagyta jóvá a spalatói érsek megválasztását és felszentelését, miután szinte tételesen felsorolta Gaudius bűnlajstromát. Szerepelt itt sok minden: a római egyház jogainak megvetése (az érsekek

³ A pápai képviselő kialakulásának és fejlődésének kérdésére legújabban: *Varietas delectat*, „Pápai képviselő” c. fejezet.

⁴ Gaudius helyi születésű klerikus volt, érsekké választását megelőzőleg a Szt. Anasztázia-egyház plébánosa volt. Megválasztásáról beszámol: SPALATÓI Tamás, *A salonai és spalatói főpapok története*, ford. Thoroczkay Gábor, in *Írott források*, 507–514, itt: 508.

személyének vizsgálata és a felszentelés), az érsekség más tartomány joghatósága alá helyezése azáltal, hogy a *consecratió*t az esztergomi érsektől kérte Gaudius. Végül azonban a pápa, talán II. Béla kéréseinek engedve, amelyet oklevelében meg is említ, elfogadta Gaudius személyét, és elküldte neki az érseki vállszalagot (*pallium*), sőt intézkedett arról is, hogy Spalato érseksége Dalmácia egyházszervezetének feje legyen: a salonai egyházat joghatósága alá rendelte, és meghagyta, hogy a tartomány püspökei a spalatói érsek zsinatán kötelesek megjelenni. A pápai megerősítést, a *pallium*ot a pápa megbízottja, Ubaldus szerpap-bíboros adta át Gaudiusnak.⁵ A pápai oklevél rövid

⁵ „Innocentius servus servorum Dei, venerabili fratri G[audio], Salonitano archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem. Sicut beati Gregorii testatur auctoritas, et tam veterum, quam modernorum gestorum monumenta declarant, examinatio et consecratio Salonitani archiepiscopi ex antiqua institutione, ad Romanum pontificem specialiter spectaret. Quocirca in sanctam Romanam ecclesiam graviter deliquisse et claves beati Petri ausu temerario evacuare voluisse, dignosceris, dum sprete dignitate sedis apostolicae, ad aliam provinciam convolasti et contra veterum consuetudinem a Strigoniensi archiepiscopo consecrationem suscipere attemptasti. Licet ergo vehementer excesseris, licet contra stimulum calcitrare molitus sis; quia tamen dilectus filius noster, Bela Hungarie Rex pro te multoties apud sedem apostolicam per litteras et nuncios intercessit, ipsius tandem precibus condescendimus, et per dilectum filium nostrum Hubaldum diaconum cardinalem, virum siquidem honestum et litterarum peritia eruditum, fraternitati tue pallium pontificale, officii plenitudinem, signum humilitatis et iustitiae destinamus; ut videlicet eo his diebus utaris, quibus in ecclesie tue scriptis authenticis continetur. Tua itaque interest, ita te erga beatum Petrum devotum et humilem in omnibus exhibere, ita te in eius obsequio exercere et preceptis apostolicis obedire, ut hac gratia dignior valeas inueniri, et nos de tue actionis studiis exultare possimus. Preterea episcopos per Dalmatiam constitutos suffraganeos quibus Salona tempore suo rutilando utebatur, sancte Spalatine ecclesie, ubi corpus S. Dompnii, discipuli beati Petri requiescit, cum omni reverentia obedire sancimus, quem unum totius Dalmatie metropolitanum in Salonitana ecclesia fore scimus, iuxta quod in decretis nostris comperimus. Item, quia per vestras litteras conquesti estis de suffraganeis, recusantibus venire ad concilium sancte Salonitane ecclesie metropolitanum, nos ita statuimus, ut in Dalmatia nullo alio in loco synodus, preter in vestra metropolitana, celebretur; et ibidem omnes suffraganei prefate ecc-

megjegyzése alapján bajos lenne pontosan meghatározni kilétét, erre teszünk kísérletet a továbbiakban.

Szerencsénkre vagy éppen szerencsétlenségünkre mindjárt több jelölt is akad. II. Ince legátusai között összesen három Hubaldus (vagy az azzal egyenértékű Ubaldus névalakú személy) akad. Egyikük – Hubaldus 1. – 1141. december 19-től bírta a SS. Johannes et Paulus szerpap-bíborosi tisztét, e minőségben 1142. január 8. és 1149. május 6. között szerepel írott forrásokban.⁶ A másik – Hubaldus 2. – 1134–1143 között a S. Maria in Via lata

lesie Salonitane, more solito, consecrentur. [...]” *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI, ed. FEJÉR, Georgius, (Budae: Typis typographiae Universitatus Ungaricae, 1828–1844) II. 113–115. (1138!); *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, I–XVIII, ed. SMIČIKLAS, Tadija et alii, (Zagreb, 1904–1990) II. 47. sz. (1139!) Vö. FRAKNÓI Vilmos, *Magyarország egyházi és politikai összekötetései a római Szent-székkal I. 1000–1417*, (Budapest: Szent István Társulat, 1901) 31; GÁL Judit, „«Qui erat graciosus apud eum». A spliti érsekek szerepe az Árpádok királyságában, 1113–1248”, in *Magister historiae. Válogatott tanulmányok a 2012-ben és 2013-ban megrendezett, középkorral foglalkozó, mesterszakos hallgatói konferenciák előadásaiból*, szerk. BELUCZ Mónika et alii, ELTE BTK Történettudományok Doktori Iskola, Tanulmányok – Konferenciák, 6, (Budapest: ELTE BTK Történettudományok Doktori Iskola, 2014) 61. Ezzel felmerült a lehetősége annak, hogy a dalmát egyházszervezet a magyar befolyása alá kerül. SZOVÁK K., „Pápai-magyar kapcsolatok”, 31. Ezt támasztja alá IV. Anasztáz pápa egy 1154. október 17-én Lampredius zárai főpaphoz írt levele, amely azt fejtegeti, hogy az utóbbi időben Spalato magára maradt és a magyarok befolyása alá került, míg Zára és más városok szabadok maradtak, éppen ezért *palliumot* küld Lamprediusnak és alá rendeli az osori, a vegliai, a rabi (arbei) és a farói püspökségeket. *Codex diplomaticus regni Croatiae*, II. 78. sz. 1155 februárjában pedig a gradói pátriárkának felügyeleti jogot és primási jogot adott a zárai érsekség felett, amely kiterjed az érsek felszentelésére, ugyanakkor a *pallium* küldésének jogát a pápa magának tartja fenn. *Uo.* II. 79. sz. Erről a zárai érseket is értesítette a pápa. *Uo.* II. 80. sz. 1157-ben IV. Adorján pápa – oltalmába véve és megerősítve korábbi jogait – megismételte a gradói érsekség primátusi felhatalmazását. *Uo.* II. 81. sz. ⁶ BRIXIUS, Johannes Matthias, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums von 1130–1181*, (Berlin: Trenkel, 1912) 43. 26. sz; CHARDAVOINE, Eutrope, „Essais de liste générale des Cardinaux. Les cardinaux du XIIe siècle”, in *Annuaire pontifical catholique* 31, (1928) 111–159, itt: 129, 37. sz.

szerpap-bíborosa volt (1135. január 7. – 1143. december 9.).⁷ A következő – Hubaldus 3. – a ferentinói püspökség élén állt 1148–1159 között, és IV. Adorján pápa oldalán állt, majd IV. Viktorhoz csatlakozott a melfi és a tusculanumi püspökkel együtt, elképzelhető, hogy azonos a S. Lucia szerpap-bíborosával (1156. október 15. – 1157. június 3.).⁸ E két Hubaldus azonban aligha lehetett azonos a spalatói egyház ügyében eljáró pápai legátussal. Az első azért nem, mert csak az események után évekkel, 1141-ben nyerte el első bíborosi kinevezését. A harmadik kronológiai okból eleve kizárható. A második esetében ugyan ilyen kifogás nem emelhető, azonban az a körülmény, hogy 1135 eleje és 1143 vége között *folyamatosan* a pápai udvarban tartózkodott, lehetlenné teszi, hogy Dalmáciában teljesítsen pápai megbízást. Így „marad” egy negyedik jelölt, akinek egyházi pályafutása jól illeszkedik a dalmáciai eseményekhez.

A forrásokban gyakran Ubaldu Orlando Allucingoli fiaként szerepelt, Luccában született 1097-ben (más vélemény szerint 1110 táján). 1138-ben nyerte el II. Incétől a S. Adrianus szerpap-bíborosi címét, és e minőségben 1139. február 13. és 1141. május 21. között személyesen vett részt a pápai udvar kormányzati tevékenységében.⁹ 1141. május 23-án a pápa S. Praxedis áldo-

⁷ BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 44, 27. sz.; CHARDAVOINE, „Eutrope, Essais de liste générale des Cardinaux”, 130, 52. sz. Vö. ZENKER, Barbara, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums von 1130 bis 1159*, (Würzburg: Julius-Maximilians-Universität), 1964. nr. 145, 178.

⁸ *Liber pontificalis*, I–II, éd. DUCHESNE, Louis, (Paris: Thorin, 1886–1892) II, 399 (Boson); GAMS, Pius Bonifacius: *Series episcoporum Ecclesiae catholicae*, (Leipzig, 1931) 691; BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 59, 7. sz., 157.

⁹ *Regesta pontificum Romanorum ab condita ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII*, edidit JAFFÉ, Philippus, WATTENBACH, Georgius – LOEWENFELD, Samuelis – KALTENBRUNNER, Fridericus – EWALD, „Paulus, I–II”, (Lipsiae: Weit, 1885–1888) 7948., 8146. sz.; CRISTOFORI, *Cronotassi dei cardinali...*, 235; BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 43, 25. sz.; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz., 64. jz., 117, 153.

zópap-bíborosává nevezte ki, a pápai okleveleket e minőségében 1141. június 21. és 1158. november 6. között látta el kézjegyével.¹⁰ 1158. december 19-én immár Ostia és Velletri püspök-bíborosi egyházát nyerte el, aláírása 1159. január 1. – 1181. május 24. között szerepel.¹¹ Néhány hónappal később, 1181. szeptember 1-jén választották pápává, és III. Lucius néven ült Szent Péter trónusán egészen 1185. november 25-én bekövetkezett haláláig.¹² Ciszterci rendhez tartozása kérdéses, csupán élete végén, barátja, Petrus Cellensis hatására öltötte magára a rend ruházatát.¹³

Mint látható, bíborosi kinevezését 1138-ban nyerte el, és miután a pápai kúriában csak 1139. február 13-án látott el aláírásával hivatalos pápai iratot, így semmi akadály nem volt egy előző év tavaszi dalmáciai megbízatás teljesítésének. Ezt követően Ubaldus Allucingoli 1142–1143-ban továbbra is II. Ince legátusaként tevékenykedett Bibbianóban és Piacenzában,¹⁴ 1144-ben

¹⁰ 1141. 6. 21. – 1158. 11. 6. CRISTOFORI, *Cronotassi dei cardinali...*, 61; BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 43, 25. sz.; CHARDAVOINE, Eutrope, „Essais de liste générale des Cardinaux...”, 129, 38. sz.; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz. és 67. jz.

¹¹ CRISTOFORI, Francesco, *Cronotassi dei cardinali di santa romana Chiesa nelle loro sedi suburbicarie titoli presbiteriali e diaconie dal secolo V all' anno del Signore MDCCCLXXXVIII, compilata sui manoscritti originali et autentici esistenti nella biblioteca e negli archivi vaticani e su molteplici altre fonti storiche edite et inedite antiche e moderne*, (Roma: De propaganda fide, 1888) 4; BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 43, 25. sz.; CHARDAVOINE, Eutrope, „Essais de liste générale des Cardinaux...”, 129, 38. sz. (1158!); ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

¹² BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 43, 25. sz.; SCHMIDT, Ulrich, Lucius III, in *Lexikon des Mittelalters*, V, (München – Zürich: Artemis-Winkler, 1991) 1262-1263.; VONES, Ludwig: „Lucius III”, in *The Papacy. An Encyclopedia*. 2. Ed. LEVILLAIN, Philippe, (New-York – London: Routledge, 2002) 960–962.

¹³ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz., szemben BRISIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 43.

¹⁴ 1143. augusztus 1-jén döntést hozott a páviai püspök, Alphanus és a piacenzai prépost, János között a Porta Albara és hozzá tartozó területek utáni tized egy része miatt kialakult vitában. *Italia Pontificia sive repertorium privi-*

pedig – immár II. Lucius megbízásából – Vercelliben, Novarában és Milánóban járt legátusként Guidóval a S. Grisogonus áldozópap-bíborosával.¹⁵

Ubaldot sem kerülték el a korabeli legsúlyosabb egyházpolitikai vitakérdések, az invesztitúra küzdelmek. 1146-ban ismét Piacenzába szólította III. Jenő parancsa.¹⁶ 1153 januárjában tagja volt annak a pápa által küldött küldöttségnek (Bernard, a S. Clemens,¹⁷ Gergely a S. Angelus,¹⁸ Gergely a S. Maria (?), Octavianus a S. Cecilia,¹⁹ Roland a S. Marcus,²⁰ Guido a S. Maria

legorum et litterarum a Romanis pontificibus ante annum MXLXXXVIII Italiae ecclesiis, monasteriis, civitatibus singulisque personis concessorum, Aemilia sive Provincia Ravennas, conguessit Paul Friedrich KEHR, (Berlin: Regia Societas Gottingensis, 1911). 463, 15. sz.

¹⁵ WEISS, Stefan, *Die Urkunden der päpstlichen Legaten von Leo IX. bis Coelestin III. 1049-1198*, Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters 13. (Köln – Wien: Böhlau, 1995) 145–146, 149–150. Guido firenzei születésű volt, 1139. szeptember 24. és legkésőbb 1158. március 14. között töltötte be a S. Grisogonus szerpap-bíborosi tisztét. Utóbbi dátum idején már utóda, Bonadies szerepelt. Maga Guido 1140. január 10. és 1157. június 13. között szerepel pápai oklevelekben. BRIXIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums*, 43, 20. sz., 137. Vö. *Historia pontificalis*, ed. ARNDT, Wilhelm, Monumenta Germaniae historica, Scriptorum in folio 20, (Hannover: Hahn, 1868) 535; LESORT, André – PRÉVOST, Michel, *Bulles inédites des papes Eugène III, Lucius III, Célestin III et Innocent III*, (Paris: École des chartes, 1903) 9, II. sz.; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 35., 36. sz.

¹⁶ Ubaldo 1146. március 10-én Guido (S. Grisogonus), Aribertus (S. Anastasia) és János (S. Maria Nova) bíboros-legátusok társaságában ítélezett a piacenzai esperes Teobaldus, ill. János prépost és a székeskáptalan kanonokjai között az esperesi hivatal és javadalom miatt kialakult viszályban. *Italia pontificia V*, 464–465, 20. sz.; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

¹⁷ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 11. sz., 116.

¹⁸ 1137–1154 között, ekkor nyerte el a sabinai püspök-bíborosi címet. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 26. sz., 174.

¹⁹ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 39. sz.

²⁰ Nem más, mint a későbbi III. Sándor pápa (1159–1181). Rolandus Bandinelli Sienában született, apja Rainutius Bandinelli volt. 1141–1147 között pisai diakónus volt, az 1140-es évek végén már Bolognában tanított, írt kommentárt Gratianus művéhez (*Stroma* vagy *Summi magistri Rolandi*). III. Jenő emelte

in Porticu²¹ bíborosai és Bruno, Chiaravelle apátja társaságában) amely tárgyalásokat folytatott I. Frigyessel a császár Szicíliában esedékes támogatásáról, ill. a császári koronázásról. A tárgyalások valószínűleg Észak-Itáliában folytak, majd a konstanzi birodalmi gyűlésen kerültek elfogadásra.²²

1154 szeptemberében Ubaldus és Guido (S. Grisogono) az aquileiai pátriárkát kísérték el Veronába.²³ Együtt utoljára 1154. május 30-án írtak alá Rómában, Ubaldus ezután már júniustól megkezdhette legátusi tevékenységét, Guido azonban még október 18-án is szerepelt pápai oklevél aláírójaként.²⁴ A két legátus együttes tevékenykedése idején egy harmadik pápai megbízott, Hildebrand (S. Eustachius)²⁵ is feltűnt a térségben, ő éppenséggel az aquileiai pátriárka alárendeltjeit (*suffraganei*) vizitálta.²⁶ Ubal-

a bíborosok közé, előbb néhány hónapig a SS. Cosma et Damianus alszerpap (1150. október 23. – december 17.), majd 1151. március 2-től a S. Marcus szerpap-bíborosa volt (1151. március 30. – 1153. április 10.). Ezt követően pápai kancellár lett (1153. május 4. – 1159. augusztus 17.), majd 1159. szeptember 7-én pápává választotta a bíborosok egy része. 1181. augusztus 30-án halt meg Civita Castellánában. BRIXIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 56–57, 19. sz., 138, 141. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 52. sz., 148.

²¹ Guido de Crema, 1145–1158, a későbbi III. Paszkál, 1158-tól a S. Maria in Trastevere presbiter-bíborosa. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 32. sz. 168.

²² *Pactum Constantiense cum Eugenio III. papa*, in *Monumenta Germaniae historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*, I, Ed. WEILAND, Ludewicus, (Hannover – Weimar: Hahn, 1893) 201–202; DUNKEN, Gerhard, *Die politische Wirksamkeit der päpstlichen Legaten in der Zeit des Kampfes zwischen Kaisertum und Papsttum im Oberitalien unter Friedrich I.*, (Berlin, 1931) 12–13, 173; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6., 39. sz.

²³ Ezzel kapcsolatban Zenker megjegyzi, hogy az aquileiai pátriárka és alárendeltjeinek meglátogatásáról (*visitatio*) volt szó. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz. Vö. DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 15–16, 19–20.

²⁴ *Regesta pontificum Romanorum*, 9911 (1154. máj. 30.), 9920 (1154. jún. 11.), 9926 (szept. 15.), 9927 (október 18.) sz.; DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 19. és 50. jz.

²⁵ 1152–1157 között, 1156-ban nyerte el a XII Apostolorum presbiter-bíborosi tisztét. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 74. sz., 176.

²⁶ DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 19.

dus és Guido tevékenysége kiterjedt egyes veronai kolostorok (S. Firmo, S. Rustico) birtok- és tizedügyeinek megítélésére.²⁷

Több, mint tízévnnyi észak-itáliai szolgálat után az új pápa, IV. Adorján (1154–1159) az Appenini-félsziget déli részére küldte, feladata hasonló volt a korábbiakhoz, a világi uralkodó, a normann-szicíliai király hűségét kellett biztosítania. A következő négy év során Ubaldu Salernóban tárgyalt I. Vilmostal, aki ugyan már korábban is engedelmességet fogadott a cataniai püspök előtt, ám a pápa iránti hűség ünnepélyes kinyilvánítása még váratott magára. E célból érkezett Ubaldu a térségbe, és ígéretet is kapott erre a királytól, majd visszatért a pápai udvarba. Ekkor azonban, úgy tűnik, Vilmos ismét a pápaság ellen fordult, legalábbis erre utal a történet folytatása a *Liber pontificalis* elbeszélése, miszerint IV. Adorjának három legátust, Ubaldu, Julius (S. Marcellus)²⁸ és Rolandus (S. Marcus)²⁹ bíborosokat kellett a királyhoz küldenie, és így sikerült elérni, hogy a király Beneventóban hűséget fogadjon a pápának. Az 1156-os beneventói konkordátum lényegében egy pápai-normann szövetség volt I. Frigyes császárral szemben, amelyben a hűségért cserébe a pápa elismerte Vilmos hatalmát Dél-Itáliában és Szicília területén.³⁰

²⁷ DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 19–20.

²⁸ Ld. bővebben: <http://delegatonline.pte.hu/search/persondatasheet/id/174>, hozzáférés: 2019. 04. 26.

²⁹ Ld a 19. jz.-t!

³⁰ „Quocirca electum Cataniensem ecclesie cum quibusdam de maioribus aule sue ad presentiam ipsius pontificis accessuros usque Salernum transmissit, quibus plenariam potestatem dedit ut gratiam et pacem domni pape ab eo humiliter quererent, et satisfactionem plenariam que continentur inferius cum firma securitate sibi prestarent. [...] Auditis itaque huiusmodi oblationibus, de communi fratrum consilio venerabilem virum Ubaldu, tunc presbiterum cardinalem tituli sancte Praxedis, nunc Hostiensem episcopum domnus papa transmisit usque Salernum, quatinus a predictis nuntiis inquireret si ea que fuerant oblata veritate certa inniterentur, et quod inveniretur sibi referret. Factum est ita, et redeunte ipso cardinali, omnia que promissa ex parte regis fuerant vera inventa sunt et ad complendum parata. [...] Qua-

1159-ben két évtized után ismét szakadással fenyegető ket-tős pápaválasztás árnyékolta be az Egyház életét. Ubaldus egyike volt azoknak a bíborosoknak, akik III. Sándort választották meg pápának, szemben az I. Frigyes által támogatott IV. Viktor ellenpápával.³¹ Ubaldus III. Sándorral igen szoros, baráti viszonyt ápolt, erről tanúskodik egy a vézelay-i apáttal kapcsolatban feljegyzett eset.³² Ubaldus ekkor már a legtekintélyesebb bíborosok egyike volt – közel harminc éve teljesített szolgálatot a pápai udvarban – erről tanúskodik az, hogy a kardinálisok 1163-ban őt választották meg a testület dékánjának.³³

mobrem postquam pontifex deceptum se fore cognovit [...] premisit maiorem partem fratrum suorum in Campaniam, et ipse cum paucis apud Beneventum remansit, expectans ipsius regis adventum. Evolutis autem paucis diebus, rex ipse a superioribus Apulie partibus cum exercitu movit, et Beneventum civitati usque ad duo miliaria propinquavit. Tunc sepredictus pontifex venerabiles viros U[baldum] tituli sancte Praxedis, I[ulianum] tituli sancti Marcelli et R[olandum] tituli sancti Marci, sedi apostolice cancellarium, presbiteros cardinales ad eundem regem direxit, quatinus ex parte beati Petri eum attentius commonerent utab offensis eius omnino cessaret, de illatis dampnis satisfaceret et iura matris sue sacrosancte Romane ecclesie sibi pacifice conservaret. Quibus benigne susceptis atque tractatis, post mutuam diversorum altercationem capitulorum, rex ipse sum cum eodem papa eis mediantibus concordavit [...]”. *Liber pontificalis*, II, 394–395. (Boson) A követség dátumára ld. a szöveg „tunc – nunc” jelzését. Vö. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.; CHARDAVOINE, *Eutrope, Essais de liste générale des Cardinaux...*, 133, 3. sz. A konkordátum szövegét ld. *Pactum Beneventanum*, in *Monumenta Germaniae historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*, I, Ed. WEILAND, Ludewicus, (Hannover – Weimar: Hahn, 1893) 413–414.

³¹ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

³² E szerint a vézelayi apátság vezetése körül Guilelmus és Boniradius között kialakult viszályban Ubaldus volt az, aki megakadályozta, hogy Boniradius eltékozzolja az apátság javait. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz. Az esetet ld. Hugo Pictavianus elbeszélésében: *Historia Vizeliacensis monasterii auctore Hugone PICTAVINO*, ed. WAITZ, Georgius, *Monumenta Germaniae historica, Scriptorum in folio XXVI*, (Hannover: Hahn, 1882) 150.

³³ CHARDAVOINE, „Eutrope, Essais de liste générale des Cardinaux...”, 129, 38. sz.

Ugyanekkor merült fel a pápai diplomáciában 1163–1164 fordulóján Ubaldus megbízást kapott a bizánciakkal folytatandó tárgyalásokra, feladata a francia király, VII. Lajos és a konstantinápolyi császár közötti kapcsolattartás volt. E mellett egyike volt azoknak, akik III. Sándor franciaországi elismertetésén munkálkodtak, ez kötötte le erejét még 1165-ben is.³⁴ 1166–1167-ben újfent Szicíliában,³⁵ majd 1167-ben és 1168-ban Bizáncban teljesített legátusi feladatokat³⁶.

Ezt követően Ubaldus, III. Sándor számos más bíborosához hasonlóan alapvetően a pápa elismertetésével kellett foglalkozzon, hiszen 1165 után ismételt erővel lángolt fel a küzdelem I. Frigyes és III. Sándor között. 1176 tavaszán Ubaldus, Cencius³⁷

³⁴ A pápa 1162–1165 között a franciaországi Sens városában tartotta udvarát, egyik legbiztosabb szövetségese VII. Lajos francia király volt. Általánosságban: OHNSORGE, Werner: *Die Legaten Alexanders III im ersten Jahrzehnt seines Pontifikats (1159–1169)*, Historische Studien Heft 175. (Berlin: Eberling, 1928) 88, 135; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.; BAV ms. Reg. Lat. 179, fol. 150^v, 251. sz., 153^v, 259. sz. 156^v, 272. sz., 159^r, 277. sz.; WILMART, Andreas, *Codices Reginenses Latini*, I–II, (Città del Vaticano: Bibliotheca Vaticana, 1937–1945) 7,7, 7,9, 7,15, 7,28, 7,33; DUCHESNE 1636–1649. 655, 656, 250, 252. sz., 658, 258. sz., 661, 271. sz., 664, 276. sz.; RHGF XVI. 48, 158. sz., 50, 164. sz., 81, 248. sz., 54, 176. sz., 58, 189. sz.; *Papsturkunden in Frankreich. Neue Folge. VIII, Diözese Paris I. Urkunden und Briefsammlungen der Abteien Sainte-Geneviève und Saint-Victor*, Ed. LOHRMANN, Dietrich. *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Phil.-Hist. Klasse, 3. Folge*, 174, (Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 1989) 251, 253, 259, 272, 277. sz. Vö. PACAUT, Marcel, *Louis VII et son royaume*, (Paris: l'École pratique des Hautes Études, 1964) 86.

³⁵ OHNSORGE, Werner: *Die Legaten Alexanders III*, 95; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

³⁶ OHNSORGE, Werner: *Die Legaten Alexanders III*, 82; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

³⁷ Centius Gregorius, akit III. Jenő 1151. március 2-án állított a S. Maria in Aquiro élére, tehát alszerpap-bíboros lett (1151. május 10. – 1152. február 20.). 1152. február 21-én áthelyezte a St. Laurentius in Lucina szerpap-bíborosi tisztére (1152. március 1. – 1154. március 30.). IV. Anasztáz jóvoltából 1154. április 18. és 1157. június 13. között a Porto et S. Rufina püspök-bíborosaként

portói püspök- és Vilmos,³⁸ a S. Petrus ad vincula áldozópap-bíborosával együtt tárgyaltak I. Frigyessel a békéről, majd III. Sándor parancsára Közép- és Észak-Itáliában igyekeztek a jelentősebb városokat a pápa oldalára állítani. Porto és a S. Petrus ad Vincula-bíborosai Spoletot, Imolat, Bolognát meggyőzve mentek Piacenzába, míg Ubaldus Pisát és Luccát állította III. Sándor oldalára, majd csatlakozott legátus társaihoz Piacenzába. Innét a három bíboros Paviába ment, hogy Frigyessel tárgyaljanak, ám sikert nem értek el.³⁹ A legnanói csatát (1176. május 29.) kö-

tevékenykedett, 1158. december 19. előtt halhatott meg, ekkor ugyanis már utódát, Bernardot említik. BRIXIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 53–54, 4. sz., 135, 137, 142. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 10. sz. Zenker munkájában azonban a S. Maria in Aquiro bíborosai között nem szerepel! Tillmann szerint 1157 második felében halálozott el. A Gregorius család tagja, amely Rómában a Campus Marcius vidékén rendelkezett birtokokkal. TILLMANN, Helene, “Ricerche sull’origine dei membri del Collegio cardinalizio nel XII secolo. II/2”, *Rivista di storia della Chiesa in Italia* 29, (1975) 363–402., itt: 363–365. Vö. *Historia pontificalis*, 540.

³⁸ Vilmos Paviában született, eleinte mint paviai esperes tűnik fel, 1158. március 14-én nyerte IV. Adorjántól a S. Petrus ad Vincula szerpap-bíborosi tisztét (1158. május 14. – 1176. november 28.), majd következett a portói püspök-bíborosi szék, amelyet 1176. december 17-én nyert el (1176. december 31. – 1177. október 5.), 1178. január 18-án halt meg Aversában. BRIXIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 60. 13. sz., 118, 147. jz., 135, 139.

³⁹ „Misit ergo [sc. Fridericus imperator] per litteras et familiares suos ad Hostiensem et Portuensem episcopos et cardinalem sancti Petri ad Vincula, ut pro reformanda pacis inter Ecclesiam et imperiam ad eum secure accederent, quatenus viva voce ad alterutrum ipus ipsum tractere ad ad optatum finem cum honore ecclesie possent Domino cooperante perducere. [...] Alexander papa de communi fratrum suorium consilio predictas personas plene instructas ad presentiam ipsius principis honorifice destinavit. Eis igitur segregatim per diversas regiones proficiscentibus, plebs universa in iocunda eorum inspectione letabatur in Domino et ad consignationem pueorum ipsis copiosam multitudinem infantium presentabat. Episcopus namque Portuensis et cardinalis sancti Petri ad Vincula per Spoletum et Imolam atque Bononiam honorifice transeuntes usque Placentiam processerunt, ibique adventum Hostiensis episcopi qui per Pisanam et Lucanam civitates cum gloria et honore transivit, per dies aliquot expectarunt. Interim vero, utcum rectoribus civitatum Lombardie su-

per hiis que imposita sibi fuerant insimul haberent colloquium, perrexerunt Laudam. Completo itaque ipso colloquio, audierunt Placentium Hostiensem episcopum pervenisse, ad cuius presentiam celeriter pervenerunt. Utautem ipsi tres apostolice sedis legati fuerunt insimul, nuntiaverunt F[redericum] adventum suum, petentes ab eo utquid eos vellet agere ipsius continuo significaret. Quibus ille benigne respondens mandavit uttransito flumine Pado ad eum secure accederent. Tunc legati de civitate Placentia cum magno clericorum et militum comitatu exeuntes, processerunt ad Padi ripam, et in preparatus navibus transeuntes, venerunt in civitatem Papiam, in qua honorifice recepti fuerunt et hospitati. Altera autem die, imperatore cum principibus et multo ac celebri populorum concursu in publico residente, legati ad eius presentiam pariter accesserunt. Cum igitur ante ipsius conspectum introirent, et prope illum ex opposito in suis faldistoriis consederent, continuo idem imperator, deposito quod gestabat in capite pilleo, eosdem legatos, sicut relatio declaravit, interpretis, sermone teutonico salutavit, addens quod adventus ipsorum sibi plurimum complacebat, et eorum presentiam valde habebat acceptam, set utconsiderata que gerebant proponerent ylari vultu premonuit. Tunc episcopus Hostiensis stetit in medio, et in communi audientia omnium iocunda facie ite respondit „Salutatio tua, domine imperator, grata nobis est et valde accepta, sicut precellentissimi principis et excellentissime potestatis. Set in huius salutationis alloquio illud nos vehementer exasperat quod ad presens, peccatis exigentibus, versa vica sicut optamus vos resalutare non possumus. Faciat itaque omnipotentes Deus per ineffabilem bonitatis sue celementiam cum sponsa sua sacrosancta Ecclesia et imperio tuo illam concordiam et unitatis pacem, utquod modo absque scrupulo consientie non possumus, in proximo affectuose propitiante Domino valeamus implere. Nos vero propter hoc pium opus quantum in nobis fuerit prosequendum ad vocationem tuam specialiter venimus, non in nobis vel de nostris meritis presumentes, set in illius fiducia huius operis efficaciam ponimus, qui cum ad predicandum mitteret discipulos suos, dicens: *Ego vos elegi et posui vos uteatis et fructum afferatis et fructus vester maneat ...*” Et incipiens ab exordio scismatis ita universa Ecclesia gravamina et manifestam imperii deploravit iacturam, ita pro utriusque partis concordia et pace intrepide peroravit, utomnes qui aderant in verbis eius mirarentur, et gaudentes in cordibus suis ad invicem dicerent: „Non enim hic homo qui loquitur, sed Spiritus Dei Patris qui habitat in eo”. Deinde abbrevians verbum, inperatoris duritiam in eo maxime increpando redarguit, quod ibi quattuor ille persone que de corpore Ecclesie sibi adhererant de medio per iudicium Dei erant sublatae, et totus orbis unum Romanum pontificem in patrem et animarum suarum pastorem receperat, ipse solus non debebat unitati catholice amplius adversari, set in unam sanctam et apostolicam Ecclesiam credere et ei humiliter obedire. Post hec episcopus Portuensis et cardinalis sancti Petri ad

vetően megszületett anagni egyezmény aláírása után Ubaldus és Rolandus bíborosok kapták azt a feladatot, hogy a pápa biztonságos elutazásáról gondoskodjanak, amit a megbízottak el is értek.⁴⁰ 1176 november végén indult el a két követ Anagniból és

Vincula circa eandem materiam compendiosum fecerunt sermonem, et ad pacis bonum imperatoris animum inclinare nunc blandis nunc asperis nichilominus studuerunt. Tunc imperator conpunctione plurima placidum dedit responsum et optate paci omnem promisit assensum, aperiens dolorem sui cordis quo se intrinsecus vehementer uri asseruit pro eo quod Ecclesia Dei sub tante tribulationis discrimine fluctuaret. Et hiis dictis omnes ad hospitia pariter redierunt. Set post modicum spatium, legati eiusdem Friderici curiam frequentantes, de pacis bono qualiter inter ipsum et Romanam ecclesiam eiusque adiutores: Lombardos videlicet, Sicilie regem et imperatorem Constantinopolitanum reformari posset, modo cum eo solo, modo cum eo et eius consiliariis per dies plurimos contulerunt. Utautem super hiis tractatibus absque sue persone presentia cum Lombardis facilius oportunitas haberetur, imperator vices suas C. cancellario, P. dicto Coloniensi electo et A. protonotario suo concessit, quatenus collatione habita de contrarietate capitulorum, quam possent moderantiam adhiberent et ad notitiam ipsius cuncta referrent. Ipsi vero cum legatis et Lombardorum rectoribus nunc in suburbiis nunc in urbibus, prout eis competentibus videbatur, de pacis reformatione insimul frequentissime tractaverunt. Set cum ea que vicissim petebantur id imperatoris notitiam referrentur, ipse in cunctis modum nimis excedens, et ab Ecclesia in spiritualibus postulavit quod nullumquam layco invenitur fuisse concessum, et a Lombardis ultra quod Carolus et Ludovicus atque Octo imperatores contenti fuerunt exegit. Cum igitur a suo proposito pravo F. recedere nullatenus vellet, legati a sanctorum Patrum regulis et constitutionibus deviare nolentes, eo in erroris sui perfidia derelicto, ad presentium domini pape ac fratrum suorum collegium ductor Domino redierunt. Lombardi vero antiquam sue libertatis possessionem viriliter defendentes, improbitati eiusdem F. fortius solito restituerunt, et Papienses cum marchionibus et Cumanis assiduis devastationibus expugnabant." *Liber pontificalis*, II, 430–431. (Boson) Az eseményt 1175. május 5–15. közé helyezi DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit*, 124–125. Ugyanerre az évre teszi közelebbi dátum nélkül: ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

⁴⁰ „Antea vero quam de Anagnia pontifex Alexander exiret, Hu[baldum] Hostiensem episcopum et R[olandum?] diaconum cardinalem sancti Georgii [ad velum aureum] ad imperatoris presentiam eo occasione premisit, ut securitatem quam Magdeburgensis archiepiscopus cum sociis suis compromiserat ab eodem imperatore per exhibitionem iuramenti manifeste reciperent, Euntes autem per partes Tuscie, in Lombardiam intrarunt, et circa Mutinam eund-

Tuscia érintésével jutottak el Modenába, itt találkoztak a császárral 1176. december 16-án. I. Frigyes nevében Montferrat grófja, a császári hadsereg parancsnoka szabad áthaladást ígért a pápának, egyúttal felmerült Bologna mint a tervezett pápai-császári találkozó helyszíne, ill. egy olyan változat, mely szerint a császár Imolába, a pápa pedig Bolognába megy. A biztonságos áthaladás ígéretéről a két legátus értesítette a pápát és Udalrich aquileiai pátriárkát is (1177 február), továbbá újabb, biztosabb helyszínt javasoltak a béke megkötését célzó találkozóra⁴¹.

A pápa azonban már 1176. december 6-án elhagyta Anagnit és először Beneventóba ment, ahol megerősítette szövetségét I. Vilmos szicíliai királlyal, majd Viesti érintésével indult el északi irányba. Sipontóból küldte északra a tárgyalások előkészítése végett Vilmos portói püspök- és Hyacinthus⁴² a

em imperatorem satis pacificum invenerunt. Qui eos ylari vultu ac reverenter suscepit et honorificentia plurima honoravit. Presentibus itaque multis episcopis atque principibus, coram ipsis legatis, C. filium marchionis Montisferati super sacrosancta evangelia iurare fecit in anima sua eandem securitatem quam predicti legati apud Anagniam indubitanter prestiterant. Insuper, ad maiorem bone voluntatis quam gerebat de pace ostentionem, omnes Alamanos principes qui secum ibi aderant eandem securitatem per iusiurandum fecit nichilominus roborare." *Liber pontificalis*, II, 736. (Boson)

⁴¹ DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 131–132.

⁴² Személyére ld. BRIXIUS, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums ...*, 52, 6. sz.; TILLMANN, Helene, "Ricerche sull'origine dei membri del Collegio cardinalizio nel XII secolo" II/1, *Rivista di storia della Chiesa in Italia*, 26, (1972) 350–353: Peter Bobo fia, a Rómához tartozó Arculában (vagy Arenulában) született 1105-ben. A Bobo család rokonságban állt az Orsinikkel. II. Honorius idején prior subdiaconorum sacrae basilicae (1121. 07. 21.), II. Ince idején prior subdiaconorum sacri palatii (1138. 04. 22.), 1138–1140 között Petrus Abelardus tanítványa volt Párizsban. 1144. december 22-én emelte II. Lucius bíborossá (S. Maria in Cosmedin, 1144. december 27. – 1191. február 17.), 1191. március 30-án pápává választották, III. Celesztin néven uralkodott 1198. január 8-ig. Unokaöccse volt Gergely a S. Angelus in foro piscium szerpap-bíborosa (1190–1202). TILLMANN, Helene, „Ricerche sull'origine...”, 387–388; ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 133. sz. Vö.: LESORT – PRÉVOST, *Bulles inédites*, 13. III. sz. (1182). Pápai legátusi tevékenységére ld.: DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 32, 119.

S. Maria in Cosmedin szerpap-bíborosát. Ők ketten legkésőbb 1177. január 28-án útnak indultak, február végén Ravennában már a pápa közeli érkezését jelentették. A pápa Manfréd prenes-tei püspök, Johannes (S. Anastasia), Boso (S. Pudenziana), Cinh-ius (S. Adrianus)⁴³, Hugo (S. Eustachius) bíborosok és Romual-
 dus de Salerno (Vilmos szicíliai király megbízottja) társaságában haladt északra. Az előre küldött két legátus a bolognai helyszínt igyekezett előkészíteni, miközben a pápa hajón Zára érintésé-
 vel (1177. március 13.) Velencében kötött ki (1177. március 24.). A pápa Ubaldus és Rainerius útján ekkor Bologna helyett Ferrarát javasolta a császárral való találkozás helyszínének.⁴⁴

Boson szerint III. Sándor 1177 márciusában követeit – Ubal-
 dus és Rolandus bíborosokat – elküldte a császárhoz, hogy meg-
 szervezzék a felek esetleges bolognai találkozóját. Úgy tűnik erre
 nem került sor, ekkor a pápa a ferrarai helyszínt javasolta.⁴⁵ 1177.
 május 8-án Vilmos portói és Manfréd prenes-tei püspök-bíboro-
 sok társaságában Ubaldus is részt vett a ferrarai S. Georgius szé-
 kesegyház oltárszentelésén.⁴⁶ Ugyanezen év július 11-én a pápa
 környezetében tartózkodott: aláírása szerepel III. Sándor egyik
 subiacói birtokvitát tárgyaló oklevelén.⁴⁷ 1177. augusztus 1-jén

jz., 41–42, 62, 69–70, 133, 149; *Papsturkunden in Frankreich VIII*, 29, 30, 32, 67, 73, 246, 247, 249, 250, 256, 258, 262, 263–265, 267, 273, 275, 276. sz. VÖ. KARTUSCH, El-
 friede, *Das Kardinalskollegium in der Zeit von 1181–1227. Ein Beitrag zur Geschichte
 des Kardinalates im Mittelalter*, (Wien, 1948) 215–220.

⁴³ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 125. sz.

⁴⁴ DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 133–134. Az események rekonstrukci-
 ója itt is alapvetően Boson előadásán alapul.

⁴⁵ „[...] mediantibus fratribus nostris U[baldo] Hostiensis episcopo et R[olan-
 do] cardinali diacono [...]”. *Liber pontificalis*, II, 437.

⁴⁶ UGHELLI, Ferdinando, *Italia sacra*, I, ed, rev.: COLETI, Niccolò, (Venezia: Ta-
 num, 1717–1722) 199; DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 135.

⁴⁷ „Ubaldus Ostiensis episcopus subscripsi”. *Les registres d’Alexandre IV*, I–III,
 éd. BOUREL DE LA RONCIÈRE, Charles – LOYE, Joseph de – COULON, Auguste,
 (Paris: École Française de Rome, 1901–1953) 2411. sz.

Ubalduis is jelen volt a velencei béke megkötésénél,⁴⁸ sőt a császár által elfoglalt és visszaadandó pápai javak (*regalia*) kérdését rendező bizottság egyik tagjaként aktív szerepet vállalt a felek közötti végleges rendezés kimunkálásában. Boson előadása szerint Ubalduis mellett Vilmos ostiai püspök-bíboros és Jakab (?) is tagja volt e bizottságnak.⁴⁹ Dunken azonban tisztázta, hogy itt részben a bíborosok önálló akciójáról volt szó, akik előzetesen, a pápa tudta nélkül egyezkedtek a császárral.⁵⁰ E csoport tagjai voltak Ubalduis mellett: Vilmos portói püspök-bíboros, János (S. Anastasia),⁵¹ Theodin (S. Vitalis), Petrus (S. Susanna),⁵² Hyacinthus (S. Maria in Cosmedin) bíborosok.⁵³ 1177. július 23-án I. Frigyes áttelepült a rivo alto-i St. Nicolaus-kolostorba, itt keresték fel a kardinálisok, hogy fogadják a császár pápa iránti hűségesküjét, amely a kiközösítés feloldásának feltétele volt.⁵⁴

⁴⁸ „[...] misit [sc. Alexander papa] ad eius presentiam Hu[baldum] Hostiensem, G. Portuensem et M[anfredum] Prenestinum episcopos, I. tituli sancte Anastasie, T. tituli sancti Vitalis et P. tituli sancte Susanne presbiteros cardinales atque I. diacoum cardinalem sancte Marie Cosmidin. Qui venientes ad eum, postquam renunciavit schisma Octaviani, Guidonis Cremensis et Ioannis de Struma, post promissam quoque obedientiam venerabili patro Alexandro, tanquam catholico principi, eiusque successoribus canonice intrantibus, ipsum a sententia excommunicationis pariter absolverunt, et unitati catholice aggregarunt”. *Liber pontificalis*, II, 439. (Boson)

⁴⁹ „[...] statimque Christianum Maguntinum archiepiscopum et C. Warmaciensem electum atque A. protonotarium, qui presentes aderant, ad id faciendum elegit, imperator quoque H[ubaldum] Hostiensem et W. Portuensem episcopos et Iac[obum] diaconum cardinalem consequenter elegit. Pro restituendis vero predictis regalibus et ceteris possessionibus Ecclesie illico eundem Maguntinum pontifici assignavit, precipiens ei sub obtentu gratie sue ut restitutionem ipsam infra tres menses cum integritate perficeret”. *Liber pontificalis*, II, 443.

⁵⁰ DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 137.

⁵¹ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 44. sz.

⁵² ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 71. sz.

⁵³ DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 137.

⁵⁴ *Liber pontificalis*, II, 439. DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 137.

Az I. Frigyes és III. Sándor között létrejött velencei béke megkötése után többek között Ubaldus is szerepet kapott a pápa biztonságos római bevonulásának előkészítésében.⁵⁵ Ezen kívül tagja volt annak a bizottságnak is – Vilmos (Porto), Hyacinthus (S. Maria in Cosmedin) bíborosok mellett –, amely a háborúskodásban érintett birtokjogok kérdésével foglalkozott.⁵⁶

Ubaldus, mint látható, nem csak a béke tető alá hozásában, hanem annak érvényesítésében is komoly szerepet játszott. 1179-re tehető megbízatása Lombardiába azzal a céllal, hogy a császárt a velencei béke betartására szorítsa. Ezt a legációt Andrea Dandolo krónikája év nélkül említi, igazolható azonban a velencei S. Salvator-egyház Szt. Tamás-oltárának felszenteléséről szóló oklevéllel, jóllehet ennek pontos dátuma nem ismert, így Ubaldus itteni ténykedésére is tág időbeli határok adhatók meg: az esemény valamikor 1179 október-novembere és 1180. január közé tehető.⁵⁷

Ubaldus bíborosi tevékenységének egyik utolsó mozzanata is az investitúra harcokhoz kapcsolódik. 1180. augusztus 8-án

⁵⁵ „Propterea de voluntate utriusque partis H[ubaldus] episcopus Ostiensis et I. tituli sanctorum Iohannis et Pauli presbiter atque U. diaconus sancti Angeli cardinalis cum septem bonis hominibus redierunt ad Urbem, disposituri cum senatoribus et populo formam securitatis et pacis que domno pape suisque fratribus complacere deberet”. *Liber pontificalis*, II, 446. Vö. ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

⁵⁶ *Liber pontificalis*, II, 443; DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 139.

⁵⁷ *Rerum italicarum scriptores ab anno aerae christianae quingentesimo ad mille simum quingentesimum*, I–XXV, ed. MURATORI, Lodovico Antonio, (Mediolani, Societas palatinae in curia regia, 1723–1751) XII. 308; *Italia Pontificia*. VII/2, *Respublica Venetiarum, Provincia Gradiensis, Histria*, ed. KEHR, Paul Friedrich, (Berlin, Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, 1925) 150, 21. sz. (1179–1181); DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 146–147. Aláírása 1179. augusztus 22. és október 22. között hiányzik, ezt követően még október 24-én is kimutatható, majd újabb szünet következik 1180. január 15-ig. DUNKEN, *Die politische Wirksamkeit...*, 147, 23. jz. Általánosságban: ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz.

a tusculanumi Tholomeus fia, Rayno előtte mondott le a pápaság javára minden birtokáról és jogairól, és fogadott hűséget.⁵⁸

Becket Tamás kiemelkedő jogi tudással rendelkező bíborosnak tartotta, levelezésben is álltak, sőt Szicíliában személyesen is találkoztak.⁵⁹ 1181. augusztus 30-án meghalt Ubaldus barátja és korábbi bíboros társa, III. Sándor pápa. A két évvel korábban, 1179-ben a III. Lateráni Zsinaton hozott egyik határozat szerint, amely előírta, hogy a pápa megválasztásának érvényességéhez a bíborosi testület kétharmadának egyöntetű szavazatára van szükség, jól vizsgázott: 1181. szeptember 1-jén Ubaldust választották meg pápának, aki a III. Lucius nevet vette fel, és uralkodott 1185. november 25-én bekövetkezett haláláig.⁶⁰

⁵⁸ *Liber pontificalis*, II, 422–423. (Boson).

⁵⁹ ZENKER, *Die Mitglieder des Kardinalkollegiums...*, 6. sz., 85. jz.

⁶⁰ VONES, „Lucius III”. Ubaldus tevékenységére az 1179-es zsinaton ld. ARNOLDI abbati Lubicensis, *Chronicon*, ed. LAPPENBERG, I. M., „Monumenta Germaniae historica, Scriptorum in folio 21”, (Hannover: Hahn, 1869) 132. Vö. RICARDI PICTAVIENSIS, *Chronica*, ed. WAITZ, Georg, „Monumenta Germaniae historica, Scriptorum in folio 21”, (Hannover: Hahn, 1882) 85.